

פתרון בחינת הבגרות באזרחות, יחידת לימוד אחת, מועד חורף 2011

שאלונים: 141, 034103

מוגש על-ידי: נעמי בלנק, רענן נוימרק, דוד פייער ודורון קורקוס

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שאלה אחת מבין השאלות 1-2

שאלה מספר 1

ציון: הזכות אותה ביקשה הדיירת הנכה לממש באמצעות התקנת המעלון היא הזכות לחופש התנועה.

הסבר: במדינה דמוקרטית לכל אדם יש זכות לנוע בחופשיות ממקום למקום.

נימוק: אישה נכה, המתגוררת בקומה העליונה בבניין ללא מעלית, התקינה מעלון. מתקן זה מאפשר לה להגיע לקומת מגוריה ולהיכנס לדירתה באופן עצמאי, כמו כל דייר אחר בבניין. באמצעות השימוש במעלון תוכל הדיירת לנוע בחופשיות כמו כל שאר דיירי הבניין ולכן מדובר במימוש חופש התנועה.

ציון: הזכות שבשמה דרשו השכנים מהדיירת לפרק את המעלון היא הזכות לקניין חומרי.

הסבר: הזכות של כל אדם ליהנות מרכושו/ לשמור על רכוש שצבר, בלי לחשוש שרכוש זה יילקח ממנו.

נימוק: השכנים דרשו לפרק את המעלון בטענה שהוא מוריד את ערך הדירות שלהם, ולכן מדובר על חשש של הדיירים מפגיעה בקניינם החומרי.

אפשרות נוספת

ציון: הזכות אותה ביקשה הדיירת הנכה לממש באמצעות התקנת המעלון היא הזכות לשוויון.

הסבר: הזכות של כל אדם שלא יהיה מופלה לרעה ללא הבדל דת, גזע, מין.

נימוק: אישה נכה, המתגוררת בקומה העליונה בבניין ללא מעלית, התקינה מעלון. מתקן זה מאפשר לה להגיע לקומת מגוריה ולהיכנס לדירתה באופן עצמאי, כמו כל דייר אחר בבניין. כך מתממשת הזכות לשוויון לגבי האישה הנכה היכולה להגיע לביתה כמו שאר הדיירים בבניין.

שאלה מספר 2

ציון: סוג העבריינות הפלילית שבה נחשד ראש העיר היא עבריינות שלטונית.

הסבר: אנשים הממלאים תפקידים ציבוריים ומפירים את החוק בזמן כהונתם תוך ניצול מעמדם וסמכותם. המניע להפרת החוק בעבריינות שלטונית אינו מניע אישי אלא מניע הנובע מהרצון לשרת את טובת המדינה או את טובתו של ציבור מסוים.

נימוק: ראש העירייה נחקר על ידי המשטרה בחשד שהעביר שלא כדין כסף מתקציב העירייה, שיועד לבניית מתקני ספורט בעיר לעמותה חברתית, שמטרתה לסייע לקשישים ולחלק מזון ובגדים לנוקדים. ראש העיר לא נטל את הכסף לכיסו אלא העביר אותו לעמותה שהוא מזדהה עם פעילותה ועומד בראשה ולכן מדובר על עבריינות שלטונית.

ציון: הזכות החברתית אותה מקדמת העמותה לטענת ראש העירייה היא הזכות לרמת חיים.

הסבר: הזכות לרמת חיים היא הזכות לחיות ברמה סבירה ואנושית, שהיא תנאי לקיומו של אדם חופשי המסוגל לקבל החלטות רציונאליות.

נימוק: העמותה שבראשה עומד ראש העיר מסייעת לקשישים בחלוקת מזון ובגדים לנזקקים במטרה להבטיח קיום אנושי בכבוד. לכן מדובר בזכות לרמת חיים.

פרק שני

על הנבחן לענות בקצרה על שלוש מבין השאלות 3-7

שאלה מספר 3

שני מוסדות המבטאים את האופי היהודי של המדינה:

הרבנות הראשית מבטאת את האופי היהודי – דתי של מדינה.

מוסד רבני-הלכתי עליון הפועל על פי חוק "הרבנות הראשית לישראל" (1980)

תפקידיה:

1. מתן תשובות וחוות דעת בענייני הלכה לפונים אליה.
 2. הסמכת רבנים, מינוי דיינים, רבני ערים ורבנים רושמי נישואין.
 3. פיקוח על כשרות ועל יבוא בשר כשר. מתן תעודות כשרות למפעלים ולמוסדות ציבוריים.
 4. הרבנות פועלת לקירוב הציבור לערכי התורה.
- בתפקידיה כפופה הרבנות הראשית לחוק. הרבנות מקבלת תקציב לפעולותיה מתקציב המדינה ולכן, כמו גופים מתוקצבים אחרים נתונה לביקורת מנהלית וכספית של מבקר המדינה.
- בראש מועצת הרבנות הראשית עומדים שלושה רבנים ראשיים: הרב הראשי הספרדי-הראשון לציון, הרב הראשי האשכנזי ורב ראשי ליהדות אתיופיה. הרבנים הראשיים נבחרים ל – 10 שנים. במחצית הזמן מכהן אחד מהם כנשיא בית הדין הרבני הגדול והשני כנשיא מועצת הרבנות הראשית. בתום 5 שנים הם מתחלפים בתפקידיהם.

הקרו הקיימת לישראל:

מופקדת על רכישת אדמות והכשרתן לקראת התיישבות יהודית. החל מ – 1960 הועברו אדמות המדינה ואדמות קק"ל לידי טיפולו של מנהל מקרקעי ישראל. על פי חוק יסוד: מקרקעי ישראל קרקעות אלה ניתנות להחכרה ליהודים בלבד.

שאלה מספר 4

שלבי החקיקה:

שלב הועדה וקריאה שנייה: לאחר הקריאה הראשונה עוברת הצעת החוק לוועדת הכנסת המתאימה. הועדה בודקת את החוק סעיף אחרי סעיף, שומעת חוות דעת של מומחים המוזמנים לשיבותיה. בשלב זה ניתן גם לגורמים שונים בציבור שהצעת החוק נוגעת אליהם להגיב על ההצעה.

שלב הועדה הוא שלב חשוב שבו מתקיים דיון יסודי, לעיתים ממושך בפרטי החוק ובסעיפיו ומקיימת הצבעה על כל סעיף וסעיף. הועדה רשאית להציע תיקונים להצעת החוק מבלי לחרוג ממהות נושא החוק.

שלב הועדה הוא שלב שבו נימצא התהליך הדמוקרטי בשיאו: חברי הקואליציה והאופוזיציה וכן גורמים חיצוניים יכולים להשפיע על נוסח החוק ולהציע הצעות לתיקונו. ההצבעה נערכת על כל סעיף וסעיף ומתקבלת בהכרעת רוב.

קריאה שנייה: יו"ר הוועדה מביא את הצעת החוק בפני מליאת הכנסת. בשלב זה מוצגת הצעת החוק בכללותה ומוצגים טענות חברי הוועדה שהתנגדו לסעיפים שונים בחוק. נערך דיון על כל אחד מסעיפי החוק, מועלים טיעונים של מסתייגים ונערכת הצבעה על כל סעיף בהצעת החוק ועל כל הצעה נגדית שהועלתה ע"י ח"כ.

אם יש התנגדות לסעיפים השונים בהצעת החוק תוחזר ההצעה לדיון בועדה. לאחר שהוועדה תערוך שינויים בהצעה, תובא ההצעה למליאה לקריאה שנייה נוספת. הכנסת תצביע שוב על כל סעיף וסעיף. **קריאה שלישית:** מצביעים על הצעת החוק כולה. ההצבעה מתקיימת מיד לאחר שהצעת החוק התקבלה בקריאה שנייה. הקריאה השלישית מאפשרת לח"כ להפעיל שיקול דעת נוסף בטרם החלטה סופית וחתומה.

שאלה מספר 5

חובות האזרח במדינה דמוקרטית:

האדם כאזרח הוא חלק ממסגרת של חברה ומדינה. חובותיו האזרחיות באות לידי ביטוי ביחסו לזולת, לחברה ולמדינה.

1. ביחסו לחברה ולמדינה יכול האזרח להשתתף בעיצוב החיים הפוליטיים במדינה ע"י השתתפות בבחירות (כבוחר וכנבחר) וע"י השמעת ביקורת נגד ממלאי התפקידים הציבוריים אשר חרגו מסמכותם או פעלו נגד החוק.
2. חובתו לשלם מיסים המוטלים ע"י המדינה.
3. חובתו להיות נאמן למדינה.
4. חובתו של האזרח היא לכבד את החוק שנועד למענו.

שאלה מספר 6

אחריות מיניסטריאלית:

מוטלת על כל שר מתוקף היותו שר במסגרת זו אחראי השר על ביצוע מדיניות משרדו ועל המנגנון המבצע את התפקידים שבתחום משרדו. אחריות השר היא גם ביחס לאותם נושאים או אותם מקרים שנעשו במשרדו של השר או תחת פיקוחו והוא לא ידע עליהם. השר אחראי גם על פקידיו ויועציו וצריך לשאת בתוצאות גם אם אחד מעובדיו שגה.

האחריות המיניסטריאלית היא גם ביחס לכנסת:

השרים מחויבים לדווח לוועדות כנסת על ענייני משרדם השוטפים ובמליאת הכנסת לענות על שאילתות והצעות לסדר היום.

שאלה מספר 7

במשטר דמוקרטי מקיים השלטון את זכויות האדם והאזרח ומבטיח את חירויותיו של הפרט. העיקרון הפלורליסטי מקנה לכל קבוצה זכות להתארגן, להתאגד, להפגין, להתבטא כדי להקדם את מטרותיה. כך, יכול להיווצר מצב לפיו תתארגן קבוצה שאינה מקבלת את הדמוקרטיה וערכיה ומשתמשת באמצעים דמוקרטיים כדי להחליף את השלטון הדמוקרטי. דוגמאות: מוסוליני באיטליה, היטלר בגרמניה. ניצלו את הדמוקרטיה כדי להגיע לשלטון, הבליטו דעות אנטי דמוקרטיות כדי להפיל את הדמוקרטיה. הדמוקרטיה המתגוננת מגנה על עצמה מפני קבוצות המאיימות על ערכיה, עקרונותיה ועל קיומה. על פי גישה זו, זכותה של המדינה הדמוקרטית להגביל בחוק את התארגנותן של קבוצות אנטי-דמוקרטיות המאיימות על קיומו של המשטר הדמוקרטי ולהוציאן מחוץ לחוק. בנוסף, המדינות הדמוקרטיות מחוקקות חוקים האוסרים הסתה גזענית וחוקים המאפשרים פסילת מפלגה מהתמודדות בבחירות. פעולות אלו נעשות גם אם הדבר מגביל ומצמצם את חופש התנועה, חופש ההתארגנות, חופש ההפגנה, חופש הביטוי וחירויות נוספות.

בישראל: קובע סעיף 7א' בחוק יסוד הכנסת שניתן לפסול מפלגה מהתמודדות בבחירות אם קיימים במטרותיה או במעשיה הדברים הבאים:

- שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי.
- שלילת אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל.
- הסתה לגזענות.
- תמיכה במאבק מזוין של מדינות אויב או של ארגון טרור נגד מדינת ישראל.

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 8-9

שאלה מספר 8

עקרון הגבלת השלטון:

עקרון הגבלת השלטון נועד להגביל את השלטון מפגיעה בדמוקרטיה, בזכויות אדם, אזרח ומיעוט. כך לדוגמה הרשות המבצעת מרכזת בידה כוח שלטוני רב: שולטת על משאבים כלכליים, על משאבים אנושיים ועל מנגנוני הביטחון והאכיפה. קיים חשש כי השלטון יקבל החלטות הפוגעות בדמוקרטיה, בזכויות האדם והאזרח ו/או ינצל את כוחו וסמכותו לרעה לכן יש להגבילו באמצעות מנגנונים פורמאליים ובלתי פורמאליים.

המנגנונים הפורמאליים הם: הפרדת רשויות, בחירות דמוקרטיות, חוקה, מערכת משפט יעילה. המנגנונים הבלתי פורמאליים הם: אמצעי תקשורת לסוגיהם השונים, דעת קהל ואומנות לסוגיה.

עקרון הגבלת השלטון ממומש באמצעות חופש הביטוי כך:

חפש הביטוי הוא אמצעי בלתי פורמאלי לפיקוח וביקורת נגד השלטון. חפש הביטוי מיושם דרך אמצעי התקשורת החושפים את הנעשה בחברה ובמדינה וכן דרך דעת הקהל הניזונה בעיקר מהתקשורת ומובעת באמצעות סקרי דעת קהל, הפגנות, שביתות, עצרות שמטרתן להפעיל לחץ על השלטון לשנות את מדיניותו. האומנות לסוגיה משמשת דרך להבעת בקורת פוליטית וחברתית.

שאלה מספר 9

משאל עם:

השלטון בדמוקרטיה המודרנית נבחר ע"י העם לתקופה מוגדרת ולכן, הוא ייצוגי ועקיף. למרות זאת מקיימות דמוקרטיות רבות וכן מדינות שאינן דמוקרטיות משאל עם. במשאל עם נדרשים האזרחים להביע בדרך של הצבעה את הסכמתם או התנגדותם לנושאים ספציפיים העומדים על סדר היום הציבורי. בכך, מהווה משאל העם ביטוי לדמוקרטיה ישירה - כל בעלי זכות הבחירה במדינה משתתפים במשאל העם במטרה להביע את דעתם באופן ישיר ולא דרך נציגיהם הנבחרים. שימוש במשאל עם עלול להעמיק את השסע הלאומי:

בישראל קיים שסע לאומי בין יהודים לערבים. ההחלטות שיתקבלו במשאל עם יקצינו קונפליקטים ויעמיקו שסעים. הדרך הדמוקרטית: דרך הפשרה הפוליטית לא תהווה אמצעי ליישוב סכסוכים ומחלוקות. במקום דרך הפשרה מתקבלות החלטות חד משמעיות לכאן או לכאן, "צודק" "לא צודק", כפתרון מהיר וחלק, כדרך ליישוב סכסוכים. משאל עם עלול ליצור דה-לגיטימציה לרעיון הפשרה. במשאל עם עלולות להיפגע זכויות המיעוט. מאחר וערביי ישראל הם מיעוט במדינה יהודית משאל העם עלול לפגוע בזכויותיהם. דעותיהם תיוצגנה כדעת מיעוט ובמקרה של משאל עם יגבר קולו של הרוב היהודי.

פרק שלישי

על הנבחן לענות על שתיים מבין השאלות 10-12

שאלה מספר 10

ציון: הגישה כלכלית – חברתית המוצגת בפסקה א' היא הגישה הליברלית.

הסבר: מדגישה את האינדיבידואל, את חירותו המלאה למימוש עצמו בכל התחומים. הממשל נועד להבטיח את חרות הפרט ולאפשר לו לקבוע את סדרי חייו. השלטון מתערב מעט ככל האפשר כדי לשמור על חירות הפרט ולאפשר תחרות חופשית בה יוכל כל פרט לנצל את כישוריו האישיים, את מכסימום הפוטנציאל הטמון בו ולממש את רצונותיו וחירויותיו.

ערך השוויון נשמר במובן הפוליטי, לדוגמא: זכות הצבעה שווה לכל, כל קול שווה לקול אחר. במישור החברתי-כלכלי אין התערבות מצד המדינה. מעמדו של הפרט ישתנה בכוחותיו ללא כל מעורבות מצד המדינה. המדינה אינה פוגעת בחירות למען השוויון.

נימוק: בפסקה א' נאמר " אם המדינה תתערב פחות, תתפתח בה תחרות חופשית. תחרות זו תאפשר לפרט לנצל בצורה הטובה ביותר את יכולותיו ואת האפשרויות העומדות בפניו".

במדינה שבה המדיניות הכלכלית – חברתית היא ליברלית המדינה מתערבת מעט ככל האפשר ומאפשרת תחרות חופשית. בתחרות חופשית יכול כל אדם נצל את מקסימום הפוטנציאל הטמון בו, את יכולותיו וכישוריו ללא הגבלה מצד המדינה.

שאלה מספר 11

ציון: סוג הזכויות הן זכויות חברתיות.

הסבר: הזכויות החברתיות הן זכויות שלהן זכאי אזרח במדינה בה הוא חי. זכותה של המדינה לצמצמן או להרחיבן בהתאם להשקפתה הכלכלית – חברתית. בין הזכויות ניתן לציין את הזכות לרמת חיים נאותה, הזכות לדאגה, הזכות לטיפול רפואי, זכויות עובדים ותנאי העסקה וכן, הזכות לחינוך.

נימוק: בפסקה ב' נאמר כי "על השלטון למקד את ההתערבות בתחומים כגון: חינוך, בריאות ודאגה". הזכויות הללו הן זכויות שהשלטון מעניק לאזרחיו וביכולתו להרחיבן או לצמצמן.

שאלה מספר 12

ציון: סמכות הממשלה שבאה לידי ביטוי בדברי הכותב היא חקיקת משנה.

הסבר: אחד מתפקידי הממשלה הוא לבצע חקיקה ראשית של הכנסת. כדי לבצע את החוק מוסמכים השרים להתקין תקנות המפרטות את אופן ביצוע החוק. חקיקת משנה אינה יכולה לעמוד בניגוד לחקיקה ראשית.

נימוק: בפסקה ג' נאמר: "אני סבור שעל הממשלה להקפיד על יישום חוקים חברתיים כלכליים". כותב המאמר מתייחס לממשלה כגוף שתפקידו לבצע את חוקי הכנסת. היא קובעת את דרך ביצוע החוק שחוקקה הכנסת.

אפשרות נוספת:

ציון: קביעת מדיניות וביצועה.

הסבר: בחוק יסוד הממשלה נאמר: "הממשלה מוסמכת לעשות בשם המדינה, בכפוף לכל דין כל פעולה שעשייתה אינה מוטלת בדין על רשות אחרת". הממשלה מרכזת בידה סמכויות רחבות ביותר ובסמכותה לעשות כל פעולה שלא ניתנה לגוף אחר.

נימוק: בקטע נאמר: "הממשלה תיזום חקיקה של חוקים נוספים...". בסמכותה של הממשלה במסגרת קביעת מדיניות להגיש הצעות חוק ממשלתיות לאישור הכנסת. הממשלה היא הגוף המבצע והיא נתקלת בבעיות יום יומיות. חלק גדול מהצעות החוק מוגשות ע"י הממשלה.

פרק רביעי

על הנבחן לענות על שתיים מבין השאלות 13-16

שאלה מספר 13

ציון: הזכות של העובדים שנפגעה בעקבות ההחלטה של הנהלת המפעל היא הזכות לחופש ההתאגדות.
הגדרה: זכותו של כל אדם להתאסף ולהתארגן בקבוצה כדי לקדם מטרות פוליטיות, רעיוניות, כלכליות וכדומה.
ביסוס מהקטע: הנהלת המפעל החליטה לאסור הקמה של נציגות עובדים שנועדה לשפר את מצבם של כלל העובדים במפעל ובפעולה זו פגעה בחופש ההתאגדות של העובדים.

שאלה מספר 14

ציון: הזכות שעליה הגן בית המשפט בהחלטתו היא הזכות לחופש דת.
הגדרה: זכותו של אדם לבחור בדת מסוימת, להאמין בה, להשתייך אליה ולקיים את פולחנה.
ביסוס מהקטע: בעלי בניין באחת הערים בקנדה אסרו על יהודים שגרו באותו בניין לבנות סוכות במרפסות דירותיהם בחג הסוכות. כך נמנע מהדיירים היהודים לקיים את אחת ממצוות החג ובשל כך נפגעה זכותם לחופש דת.

שאלה מספר 15

ציון: סוג הלאומיות שעליה מבוססת האזרחות במדינה היא לאומיות פוליטית.
הגדרה: כאשר התגבשותם של לאומים והגדרת הזהות הלאומית מבוססות בעיקר על יסודות שהם **פרי בחירה** (שאותם **ניתן** לבחור) כמו: ערכים ואידיאולוגיה ופחות על יסודות **שאֵינם** פרי בחירה (יסודות אתניים) כמו: היסטוריה, שפה ומוצא משותף, הזהות של לאומים אלה נקראת **לאומיות פוליטית**.
ביסוס מהקטע: כל אדם המבקש להפוך לאזרח במדינה מסוימת נדרש לעמוד בכמה תנאים: שליטה בשפה הרשמית המשותפת לכל הקבוצות במדינה ולקבל על עצמו מחויבות לערכים הדמוקרטיים המקובלים במדינה. המחויבות לערכים דמוקרטיים ולשפה המשותפת לכל הקבוצות האתניות במדינה מעידה על לאומיות פוליטית.

שאלה מספר 16

ציון: העיקרון הדמוקרטי הבא לידי ביטוי בהנחיות של רשות הדואר לבחירת האיורים הוא עיקרון הפלורליזם.
הגדרה: עיקרון הפלורליזם פירושו ההכרה בזכות לבטא דעות שונות/השקפות שונות/צרכים שונים בחברה. פלורליזם הוא גם ההכרה בזכות של קבוצות שונות להתארגן במסגרות כדי לממש את זכויותיהן.
ביסוס מהקטע: באחת המדינות פרסמה רשות הדואר חוברת הנחיות בנושא הנפקת בולים חדשים בה נקבע שרצוי שהאיורים על גבי הבולים יהיו מגוונים ויתבססו על נושאים המייחדים קבוצות שונות באוכלוסייה. מגוון האיורים וריבוי הקבוצות באוכלוסייה מעיד על קיומו של עיקרון הפלורליזם.